

ВІТАКУЛЬТУРНИЙ МЕТАПІДХІД В ОСМИСЛЕННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОСОБИСТІСНОЇ РИСИ ЛЮДИНИ*

Ольга ШАЮК,

здобувачка, викладач кафедри іноземних мов
Національного економічного університету (м. Тернопіль)
Copyright © 2010

Уперше застосовується вітакультурний метапідхід до пізнання толерантності як складного соціокультурного явища, а також обґрунтовується його сутність порівняно з іншими підходами й головне – як методологічно вивіреного набору методів, форм і засобів здійснення проблемно-модульної миследіяльності на будь-який найскладніший предмет.

Вивчення толерантності як складного соціокультурного явища потребує не лише ґрунтового науково-психологічного осмислення, котре нами здійснене з позицій *мультипарадигмальності* [див. 8], а й адекватного методологічного *обґрунтування*. Перший крок у цьому напрямку нами здійснений – аргументовано висвітлені основні методологічні підходи до наукової розробки толерантності як вітакультурного феномена унікального психодуховного наповнення [8, с. 104–108; 9].

У зазначеному рефлексивно-мисленнєвому контексті окремо підкреслимо виняткову важливість **вітакультурного підходу** в осмисленні толерантності як особливого психодуховного стану-властивості людини. *Вітакультурна парадигма* в останнє десятиліття розробляється А.В. Фурманом у різних теоретико-прикладних контекстах – практичній психології [3; 4 с. 171–181], психокультури української ментальності [5] і теорії освітньої діяльності [6; 7], а також О.Є. Гуменюк у створенні теорії і методології інноваційно-психологічного клімату освітніх організацій [див. 1]. Вона інтегрує (звісно, у знятому вигляді) здобутки інших відомих парадигм, тобто не тільки переносить окремі приписи, цінності, методи і техніки дослідження із відомих теоретичних моделей у царину власного змісту, а й долучає висновки та наслідки різних концепцій і теорій до пояснення, прогнозування і проектування відомих та нових експериментальних даних у сфері соціогуманітарного пізнання. Таку інтеграцію уможливило щонайперше категоріальна сутність поняття “життя” і “культура”. Останні, як “межові світоглядні універсалії є виділеними концептами, що у взаємодії і поєднанні задають цілісний узагальнений образ людського світу, зосереджують історично накопичений соціальний досвід, організуються як своєрідні глибинні програми соціального життя груп, етносів, народів (В.С. Стьопін [2]), тотально пронизують усі соціальні процеси, стани, властивості” [7, с. 47].

Відтак, обіймаючи максимально широкий діапазон взаємодії людини і світу з допомогою вищевказаних граничних світоглядних універсалій, вітакультурна пара-

* Дослідження здійснене в межах дисертаційної теми “Психологічні особливості формування професійної толерантності у майбутніх економістів”, спеціальність 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Таблиця-схема

Сутнісно-психологічна характеристика толерантності
в контексті різних методологічних підходів

Сутнісна характеристика підходу	Методологічні підходи	Ознаки-рисни толерантності
Визначає толерантність як "цінність у собі", тобто як дієву здатність до терпимості, милосердя, любові, і характеризує високу зрілість ціннісно-смыслові сфери людини	Аксіологічний	Цінність, співіснування з усім іншим, подолання насильства, терпимість, безконфліктність, визнання за іншими права на володіння істиною, активна позиція, основа для духовного зростання
Інтерпретує толерантність як моральний обов'язок	Ідеально-типологічний	норма моралі, моральний ідеал, принцип взаємності та справедливості, право вільного самовираження, ідеал свободи
Відображає толерантність як активне взаємопроникнення культур, переконань тощо	Конфліктологічний	активне взаємопроникнення, конструктивне опоненство, плюралізм, демократія
Відстежує динаміку розвитку та становлення толерантності як певного способу співіснування груп у процесі історичного розвитку людства	Онтолого-історичний	моральний принцип, взаємна повага, ділове співіснування, неагресивне протистояння, суперечність, прийняття відмінності
Обґрунтовує недосконалість власних знань і можливість пізнання істини та іншого знання	Гносеологічний	(не) достовірність, (не) істинність, (не) реальність, співвідношення з іншим
Базується на утвердженні різного ставлення до чужого, іншого, альтернативного	Ксенологічний	усвідомлене прийняття, повага, емпатія, співчуття, байдужість, нормування взаємостосунків
Розглядає толерантність як спосіб буття і вершинний рівень його досконалості	Екзистенційно-гуманістичний	цілі, цінності, пріоритети, вільний вибір, життєва позиція, сенс життя, відповідальний вибір
Реалізує толерантність як інтенцію загальнолюдських потреб та інтересів, засадничих передумов, соціальних зв'язків та форм комунікативно доцільних відносин	Соціокультурний	діалог, роз'яснення, переконання, співробітництво, взаємодопомога, порозуміння, компроміс, відкритість переживанням і світу тощо
Умошлює досягнення вищих рівнів толерантності у життєдіяльності різних суб'єктних організованостей (особа, група, етнос, нація, соціум, людство) шляхом налагодження повноцінних, передусім у соціально-психологічному форматі, взаємодій і взаємостосунків; заперечує агресію та інтолерантність у будь-яких формах	Вітакультурний (метапідхід)	паритетність взаємостосунків, гуманність поведінки і вчинків, взаємо- і самоповага: єдиний для всіх, чітко рубрикований, психолого-педагогічний зміст: ситуативна самоактуалізація, соціальне здоров'я, спонтанність і духовність, інноваційно-психологічний клімат, духовна аура, взаємо- і самстворення

дидажика рефлексивно організується як окремий *metanidex*, у форматі якого переосмислюються та реінтерпретуються здобутки інших методологічних підходів і водночас виробляються власні концепти і фундаменталі, принципи і приписи. Зокрема, одним із стрижневих концептів, що отримав розробку як засадничий принцип інноваційної системи модульно-розвивального навчання, є *паритетність* як ситуативної взаємодії всіх учасників у класі чи аудиторії, так і їхньої спільної освітньої діяльності в цілому, що організується циклічно – від періоду до періоду (інформаційно-пізнавальний – нормативно-регуляторний – ціннісно-рефлексивний – духовний) та від етапу до етапу (чуттєво-естетичний – настановчо-мотиваційний – теоретично-містовий – оцінювально-смысловий – адаптивно-перетворювальний – системно-узагальнювальний – контроль-рефлексивний – духовно-естетичний – спонтанно-креативний). Причому важливо те, що така паритетність, забезпечуючи *максимальну толерантність* міжособистих стосунків, досягається шляхом усвідомленої рівноправної роботи викладача і студента з інваріантним, еталонно заданим і психомистецьки зреалізованим на кожному етапі навчального модуля, *психолого-педагогічним змістом*.

До вивченого слід додати взаємозгоджене і повновагоме управлінсько-технологічне, програмово-методичне і психодіагностичне забезпечення толерантно зорієнтованого освітнього процесу, що уможливило прискорений розумовий, соціальний, екзистенційний і психодуховний розвиток того, хто навчається. У такому часопросторі будь-який вихованець, учень чи студент – це "завжди професійний освітянин, тобто учасник організованого культуротворення, котре здійснюється у паритетній співдіяльності та розвивальній взаємодії з наставником й іншими наступниками і спричиняє його саморозвиток як суб'єкта, особистості, індивідуальності та універсуму під девізом: "творення – *сина!*" [6, с. 54].

У підсумку критично-конструктивного переосмислення толерантності як загальнолюдської проблеми нами створена узагальнювальна таблиця-схема, що містить сутнісну характеристику кожного із дев'яти підходів та найважливіші ознаки-приписи толерантності, об'єднані у рамках кожного з них (*табл.*). У взаємодоповненні і цілісності її матеріал дає багатопараметричну картину того, що являє собою *толерантність як унікальне психокультурне явище*.

1. Гуменюк О.С. Теорія і методологія інноваційно-психологічного змісту загальноосвітнього закладу: [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 340 с.
2. Стетин В.С. Культура / Вадим Сав Семенович Стетин // Вопросы философии. – 1999. – №8. – С. 61–71.
3. Фурман А. В. Вітакультурне обґрунтування практичної психології // Практична психологія і соціальна робота / А. В. Фурман. – 2003. – №4. – С. 9–13.
4. Фурман А. В. Ідея професійного методологування: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Ялта-Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 207 с.
5. Фурман А. В. Психокультура української ментальності: [наук. вид.] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.
6. Фурман А. В. Теорія освітньої діяльності: концепти і фундаменталі: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 392 с.
7. Фурман А. В. Теорія освітньої діяльності як метасистема / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2001. – №3. – С. 105–144; №3–4. – С. 20–58.
8. Шаюк О. Науково-психологічне осмислення толерантності як загальнолюдської проблеми / Ольга Шаюк // Психологія і суспільство. – 2010. – №1. – С. 100–111.
9. Шаюк О. Основні методологічні підходи до наукового обґрунтування толерантності у соціокультурному контексті / Ольга Шаюк // Вітакультурний млин. – 2009. – №9. – С. 42–46.

Надійшла до редакції 18.03.2010.